

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרק תשיעי

ברכות הראיה

סוגיה יא : ברכות על תופעות טבע (3) : ברכת החמה

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה יא: ברכות על תופעות טבע (3): ברכת החמה

*

רקע

חכמים תיקנו לברך "עושה מעשה בראשית" על מציאות אסטרונומית הזוהר למציאות שהיתה בזמן בריאת העולם.

מקורות

- א. גמ' נט: "תנו רבנן הרואה חמה בתקופתה... דתלת נגהי ארבע"
 ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"ח
 ג. שו"ע סי' רכט סע' ב, ומשנה ברורה

הסבר הסוגיה

תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה... אומר: ברוך עושה בראשית. ואימת הוי? אמר אביי: כל כ"ח שנין והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי באורתא דתלת נגהי ארבע. [ברייתא וגמ' נט:]

מברכים ברכת החמה כשכדור הארץ חוזר למצב שהיה בו בזמן בריאת החמה. החמה נבראה בשעה הראשונה של יום רביעי, וכדי לברך את ברכת החמה אנו צריכים שכדור הארץ יתחיל את הסיבוב שלו סביב השמש בשעה הראשונה של יום רביעי. מצב זה קיים פעם אחת ב- 28 שנים.

נבאר את חשבון הגמ'. שנת חמה היא כ- 365 יום ו- 6 שעות $\frac{1}{4}$ יום. לפיכך פעם בארבע שנים מתחיל כדור הארץ את סיבובו סביב השמש בשעה הראשונה של היום [6 שעות * 4 = 24 שעות = יממה שלמה]. כדי שסיבוב כדור הארץ יתחיל באותו יום [יום רביעי] ובאותה שעה [שעה ראשונה של היום] צריך שכדור הארץ יסתובב מספר סיבובים שמכפלתם ב- $365\frac{1}{4}$ [שנת חמה] תתחלק ב- 7 [שבעת ימי השבוע]. שנת חמה היא כ- 365 יום ו- 6 שעות, נחלק ב- 7 ונקבל 52 שבועות שלמים ושארית של יום אחד ו- 6 שעות. המספר הקטן ביותר שניתן להכפיל את השארית ולקבל תוצאה המתחלקת בשבע, הוא 28 $[28 * 1.25 = 35]$.

כעת נבאר את החשבון לפי המונחים של רש"י. הקדמונים קבעו "שעון" של שבע שעות, ולכל שעה יש שם על פי שם של כוכב אחר. השעה הראשונה שבתאי, השנייה צדק, השלישית מאדים, הרביעית חמה, החמישית נגה, הששית כוכב והשביעית לבנה [ראשי התיבות של הכוכבים על פי סדר השעות: שצ"ם חנכ"ל]. השעה השמינית היא שוב שבתאי, וחוזר חלילה.

בריאת החמה היתה ביום רביעי בשעת שבתאי, ומברכים ברכת החמה כל פעם שסיבוב כדור הארץ סביב השמש מתחיל בליל רביעי בשעת שבתאי¹.
 השנה מחולקת לארבע תקופות, של 91 יום ו- 7.5 שעות [365 ימים ו- 6 שעות לחלק ל- 4]. כיוון ש- 91 מתחלק ב- 7, השארית מתקופה לתקופה היא 7.5 שעות. בשנה 4 תקופות, ולכן השארית לאחר שנה היא 30 שעות [4*7.5=30], שזה יום ו- 6 שעות, מכאן ואילך החישוב זהה לאמור לעיל.

הלכה

השו"ע [סי' רכט סע' ב] פוסק שמברכים על החמה בתקופתה, ועל הלבנה בטהרתה ועל הכוכבים במשמרותם ועל המזלות בעתם. המשנה ברורה [סק"ט, על פי שו"ת בית אפרים סי' ז המוזכר בשערי תשובה] כותב שכיום נוהגים העולם לברך על החמה בלבד.
 המשנה ברורה [סק"ח] כותב שיש להקדים את הברכה ככל האפשר, ובדיעבד ניתן לברך עד ג' שעות [לבוש, ומגן אברהם]. הוא מציין שהרבה אחרונים [אליה רבה, חיי אדם ועוד] כותבים שבשעת הדחק ניתן לברך עד חצות, ונראה מדבריו שהוא פוסק כמותם.

¹ רש"י מוסיף חישוב לשעה של תחילת הלילות ותחילת הימים, חישוב זה אינו נצרך לענייננו. לדוגמא נחזור על חישוב אחד. אם השעה הראשונה של יום רביעי היא שבתאי, השעה הראשונה של יום חמישי היא חמה. בין יום ליום יש 24 שעות, נחלק 24 ב- 7 נקבל 3 ושארית 3, השעה השלישית אחר שבתאי היא חמה.